

Șomajul tinerilor și sărăcia în Republica Moldova: situația actuală și răspunsuri posibile

Nick Maddock și Lovita Ramguttee

Context

Recentele previziuni privind piața muncii¹ sugerează că, datorită crizei, este posibilă o creștere fără precedent a șomajului, ce va implica o majorare prognozată pe plan mondial, de la 29 milioane de șomeri în 2007 până la 59 de milioane. În Europa Centrală și de Sud-Est și în Comunitatea Statelor Independente (CSI) se estimează o creștere de până la 35 la sută a numărului de șomeri, în timp ce numărul total al angajărilor urmează să se diminueze cu 1-2,8 procente.

Aceste analize, de asemenea, sugerează că tinerii vor fi afectați cel mai mult, astfel încât numărul șomerilor tineri urmează să se extindă în total între 11 și 17 milioane de persoane în perioada 2008-2009, reprezentând o creștere a ratei șomajului tinerilor pe plan global până la 14-15 la sută. Țări precum Republica Moldova, care au cunoscut ameliorări recente în ceea ce privește perspectivele de angajare pentru tineri, înregistrează acum o mișcare de recul în rezultatul direct al crizei.

Aceste evoluții au implicații vizibile asupra sărăciei și ar putea anula progresele recente. Creșterea importantă, înregistrată între anii 1999 și 2004, care a contribuit la depășirea pragului sărăciei de către 40 la sută din populația Moldovei, reprezintă cea mai mare reducere a sărăciei (în termeni procentuali) în regiunea Europei și Asiei Centrale în perioada respectivă². În ciuda acestui fapt, în 2007, aproximativ 26 la sută din populație rămănea săracă (în 2006 aceasta constituia peste 30 la sută), iar două-treimi dintre oamenii săraci locuiesc în mediul rural.

Este bine cunoscută legătura dintre șomaj și sărăcie, însă, în plus la aceasta, în Moldova se conturează o relație puternică între sărăcie, pe de o parte, și șomajul tinerilor și migrațiune, pe de altă parte. Astfel, după cum a fost menționat, sărăcia³ în Moldova este în principal un fenomen rural⁴... Șomajul printre tineri este, de asemenea, mai ridicat în regiunile rurale (17 la sută, primul trimestru al anului 2009, în mediul urban: 15 la sută), în timp ce migrația provine mai ales din spațiul rural⁵ și cuprinde în mod esențial persoane tinere⁶.

¹ Organizația Internațională a Muncii (ILO) – Tendințe ale Ocupării Forței de Muncă la nivel global – Mai 2009

² Banca Mondială (2009) *op.cit.*, p. 5.

³ Banca Mondială (2006). *Moldova: Poverty update*. Raportul Nr. 35618-MD. Washington DC: Iunie. *ibid.* p.5.

⁴ În ciuda unei creșteri economice reușite, înregistrată în Moldova între 1999 și 2004 (care a contribuit la scoaterea din sărăcie a 40 la sută din populație, aproximativ 26 la sută din locuitorii Moldovei erau săraci în 2007 (în 2006 această proporție era de peste 30 la sută). Rata sărăciei printre gospodăriile rurale s-a stabilizat către sfârșitul anului 2002 și apoi a început să se diminueze. Gospodăriile țărănești au cunoscut o creștere bruscă a sărăciei în 2004 și în primele trei trimestre ale anului 2005. Faptele sugerează că reducerea veniturilor în gospodăriile țărănești a inversat declinul sărăciei rurale și că veniturile reale s-au micșorat din cauză că plățile pe care le-au obținut au fost joase (sau au scăzut), în timp ce prețurile de consum au crescut.

⁵ Din numărul total al persoanelor care, în 2006, erau în străinătate, s-au aflat recent peste hotare ori intenționau să migreze, 38 la sută erau din Chișinău și din regiunile urbane, în timp ce 62 la sută proveneau din spațiul rural. Aproape 67 la sută din persoanele care se aflau la acel moment în străinătate erau originare din mediul rural (și aproape 52 la sută din moldovenii aflați în străinătate lucrau la Moscova, majoritatea în industria de construcții). Organizația Internațională pentru Migrațiune (2007).

⁶ „Modele și tendințe ale migrației și remitentelor în Republica Moldova”. Chișinău.

⁶ În 2006, media de vârstă a migranților era de 35 de ani și peste 37 la sută erau mai tineri de 30 de ani. De fapt, media de vârstă a migranților s-a majorat de la 28 de ani în 1999 la 32 de ani în 2005. Într-adevăr, în 1999, 66 la sută din migranți aveau până la 30 de ani. Acest fapt sugerează că nivelul abilităților și experienței solicitate pe piețele de destinație ale forței de muncă este în creștere. Cu toate acestea, din numărul total al celor care, în 2006, intenționau să migreze, peste 44 la sută aveau vârsta de până la 30 de ani, ceea ce indică asupra unei aspirații puternice a tinerilor de a pleca peste hotare. A se vedea Organizația Internațională pentru Migrațiune (2007), *op.cit.*

Formularea unor răspunsuri urgente pentru a soluționa această situație și pentru a evita extinderea rapidă a sărăciei este crucială și reprezintă esența provocărilor legate de realizarea Obiectivelor de Dezvoltare ale Mileniului (ODM), în particular, a Obiectivului 1 privind reducerea sărăciei. Prezentul articol examinează datele și tendințele recente privind șomajul tinerilor din Republica Moldova, legătura sa cu sărăcia și propune câteva răspunsuri posibile la problemele sociale și economice, cauzate de creșterea șomajului printre tineri în țară.

Șomajul printre tineri în Republica Moldova

Deși rata șomajului printre tineri în Moldova este comparabilă cu media din țările Uniunii Europene (care a fost, în octombrie 2008, de asemenea, de 16 la sută), tinerii din Moldova suportă în mod evident consecințele unor dezavantaje pe piața forței de muncă. Există o corelație negativă între vârstă și riscul de a fi șomer, astfel încât persoanele din grupul de vârstă între 15 și 24 de ani se confruntă cu un risc de două ori mai mare de a fi șomeri decât segmentul următor de vârstă (25-34 de ani). În primul trimestru al anului 2009, majoritatea tinerilor șomeri posedau doar educație liceală sau mai joasă, ceea ce-i plasează într-o situație dezavantajată în țară.

Actuala criză economică i-a afectat în mod puternic pe tinerii șomeri. În primul trimestru din 2009, rata șomajului printre tineri (de exemplu, printre cei care fac parte din grupul de vârstă de 15-24 de ani) s-a majorat până la 16 la sută (în comparație cu tendințele precedente ce au indicat o descreștere a șomajului tinerilor de la 17 la sută în 2006 până la 14 la sută în 2007). Rata șomajului printre bărbații tineri (de aproximativ 18 la sută) este mai înaltă decât printre femeii (14 la sută), chiar dacă rata de ocupare a forței de muncă printre bărbații tineri este, de asemenea, mai ridicată (17 la sută pentru bărbați, 15 la sută pentru femeii). Rata de șomaj a tinerilor este mai înaltă în regiunile rurale (17 la sută, în primul trimestru 2009; în mediul urban, 15 la sută). Din această perspectivă, nu este surprinzător faptul că migrația din Moldova provine în principal din spațiul rural și cuprinde în mod esențial persoane tinere. Astfel, în timp ce vârsta medie a migranților în 2006 a fost de aproape 35 de ani, peste 37 la sută aveau până la 30 de ani.

Chiar dacă tendințele de revenire a migranților în țară nu sunt deocamdată clare (din cauza unui posibil răspuns slab la criză), având în vedere prezența semnificativă a tinerilor în comunitatea de migranți, precum și datorită faptului că migranții provin mai ales din mediul rural, revenirea migranților va avea probabil efecte dăunătoare asupra șomajului printre tineri. În plus, dacă migranții care se întorc din străinătate revin în regiunile în care au locuit înainte de plecare, aceste consecințe vor afecta în primul rând mediul rural și vor conduce la o aprofundare în continuare a sărăciei rurale.

Dezavantajele cu care se confruntă tinerii pe piața forței de muncă din Moldova ar putea să se înmulțească odată cu extinderea crizei. Tinerii vor continua să suporte handicapul „normal” de pe piața muncii (asociat cu lipsa de experiență și cu neîncrederea potențialilor angajatori), fiind obligați, în același timp, să concureze cu migranții mai experimentați, care revin în țară. Deși întoarcerea migranților în țară se produce într-o proporție nesemnificativă și, prin urmare, extinderea competiției pentru angajare în muncă nu se datorează acestui fenomen, tinerii vor trebui, totuși, să-și caute un loc de muncă pe piața internă într-un moment de creștere a șomajului (7,7 la sută în primul trimestru al anului 2009, în comparație cu 5 la sută în 2007). În aceste condiții, ar fi surprinzător să nu se înregistreze o extindere a șomajului printre tineri, mai ales dacă oportunitățile de migrațiune se vor restrânge.

Solicitările pentru forța de muncă par, de asemenea, să se fi micșorat datorită scăderii remitențelor. Este recunoscut faptul că tendințele de revenire a migranților⁷ în Moldova nu sunt, deocamdată, clare, însă, dacă va fi înregistrată o revenire semnificativă, și efectele se vor contura. Și, chiar dacă migranții vor reuși să evite revenirea acasă, reducerea remitențelor va determina, posibil, o restrângere a oportunităților de angajare în țările de destinație. Într-adevăr, estimările sugerează că în timp ce, pe plan mondial, remitențele se vor micșora de la 5 la sută până la 8 la sută în 2009, Europa și Asia Centrală vor fi regiunile afectate cel mai grav de diminuarea remitențelor, cu o reducere între 10 la sută și aproape 13 la sută⁸. Efectele acestui nivel de remitențe, care zguduie economia națională a Moldovei, se pare că vor fi severe și, în consecință, vor reduce, probabil, cererea pentru forță de muncă.

Politici și acțiuni destinate reducerii dezavantajelor cu care se confruntă tinerii pe piața forței de muncă

Politicile în domeniul ocupării forței de muncă din Republica Moldova acordă o prioritate deosebită prevenirii și reducerii șomajului printre tineri. Această abordare se regăsește în Strategia Națională de Dezvoltare pentru 2008-2011, Strategia Națională privind Politicile de Ocupare a Forței de Muncă pentru 2007-2015, proiectul Strategiei de Educație și Formare Profesională (2008-2015), Codul Muncii, Strategia Națională de Tineret (2009-2015) și Legea cu privire la Tineret (adoptată în 1999).

De asemenea, în practică, au fost realizate sau sunt puse recent în aplicare în Republica Moldova o serie de măsuri, finanțate atât din interior, cât și din exterior, destinate ameliorării oportunităților pe piața forței de muncă pentru tineri. Acestea includ un sprijin substanțial pentru educația și formarea vocațională și pentru antreprenoriatul tinerilor. În plus, mai ales marile companii oferă absolvenților stagii de instruire la locul de muncă.

Concentrarea eforturilor pentru susținerea instruirii vocaționale pare să fie potrivită, datorită faptului că majoritatea tinerilor șomeri dispun doar de studii liceale. Recunoașterea faptului că programele de instruire vocațională a tinerilor dau rezultate modeste atunci când sunt realizate ca acțiuni singulare ar putea determina adoptarea deciziei de a oferi tinerilor un suport mai larg prin intermediul unui pachet de măsuri. De obicei, acest set include orientare profesională, instruire și plasare în câmpul muncii. Acțiunile de acest gen reprezintă o componentă majoră, de exemplu, în programele de sprijin pentru tineri ale USAID/PNUD și Băncii Mondiale (în cadrul proiectului „Oportunități mai bune pentru tineri și femei” și, respectiv, programului „Inovație și incluziune pentru tineri”).

În realitate, acest tip de intervenție se aseamănă și se bazează pe serviciile oferite de Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă. Totuși, aceste servicii sunt disponibile doar pentru persoanele înregistrate în calitate de șomeri. Efectiv, se pare că mulți tineri nu sunt înregistrați sau aleg să nu fie înregistrați ca șomeri, iar faptele dovedesc că până la 50 la sută dintre acești tineri ar putea fi trecuți în liste ca șomeri. Acest lucru se poate întâmpla datorită faptului că tinerii nu sunt conștienți de avantajele înregistrării ca șomeri sau pentru că sunt descurajați, ca urmare a percepțiilor despre oportunitățile de angajare restrânse și/sau salariile mici. O caracteristică îngrijorătoare a fenomenului șomajului printre tineri o reprezintă, totuși, faptul că o mare parte dintre tinerii neangajați nu sunt cuprinși de serviciile oferite de Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă. Și aici devin evidente efectele asupra sărăciei,

⁷ Numărul cetățenilor moldoveni care muncesc în străinătate s-a majorat de la aproximativ 56 000 de persoane în 1999 până la 340 000 în 2007 (dintr-o populație de 3.8 milioane de locuitori în 2007). Aceasta reprezintă una dintre proporțiile cele mai mari de muncitori migranți din lume, raportată la numărul populației. Volumul total al remitențelor a fost de 1.5 miliarde dolari SUA în 2007 (36 la sută din PIB-ul Moldovei). În 2006, Tadjikistanul a fost singura țară care a depășit Moldova după nivelul de remitențe ca procent din Produsul Intern Brut.

A se vedea <http://siteresources.worldbank.org/INTPROSPECTS/Resources/334934-1199807908806/Top10.pdf>

⁸ Banca Mondială (2009). *Migration and Development Brief*, Nr.9 (23 martie 2009).

produse de numărul mare de tineri șomeri care nu beneficiază ori nu au beneficiat de oportunitățile de re-profesionalizare.

Prin urmare, este important ca măsurile ce includ orientarea profesională, instruirea și plasarea în câmpul muncii să devină disponibile și pentru tinerii șomeri care nu sunt înregistrați acum, astfel oferindu-le posibilitatea instruirii și angajării. În rezultat, devin relevante programele *outreach* (precum proiectul „Oportunități mai bune pentru tineri și femei”, care urmărește cuprinderea unor publicuri-țintă neglijate). De fapt, aceste proiecte completează activitățile destinate șomerilor înregistrați pentru a asigura că o proporție mai mare de tineri șomeri devin beneficiarii acestor programe active în domeniul forței de muncă.

Colaborarea acestor programe cu Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă în furnizarea serviciilor este crucială și indică asupra faptului că asistența oferită este complementară și se sprijină pe asistența asigurată de stat. PNUD acordă deja asistență în acest domeniu în contextul proiectului „Oportunități mai bune pentru tineri și femei”, finanțat de USAID, și intenționează să dezvolte și să extindă programul pentru a cuprinde cât mai mulți tineri șomeri.

Nick Maddock este specialist în politici de dezvoltare rurală la Centrul Regional al PNUD de la Bratislava. **Lovita Ramguttee** este manager de programe în domeniul reducerii sărăciei la Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD) în Moldova.

Ideile exprimate în acest articol nu reflectă în mod necesar punctul de vedere sau politicile PNUD.